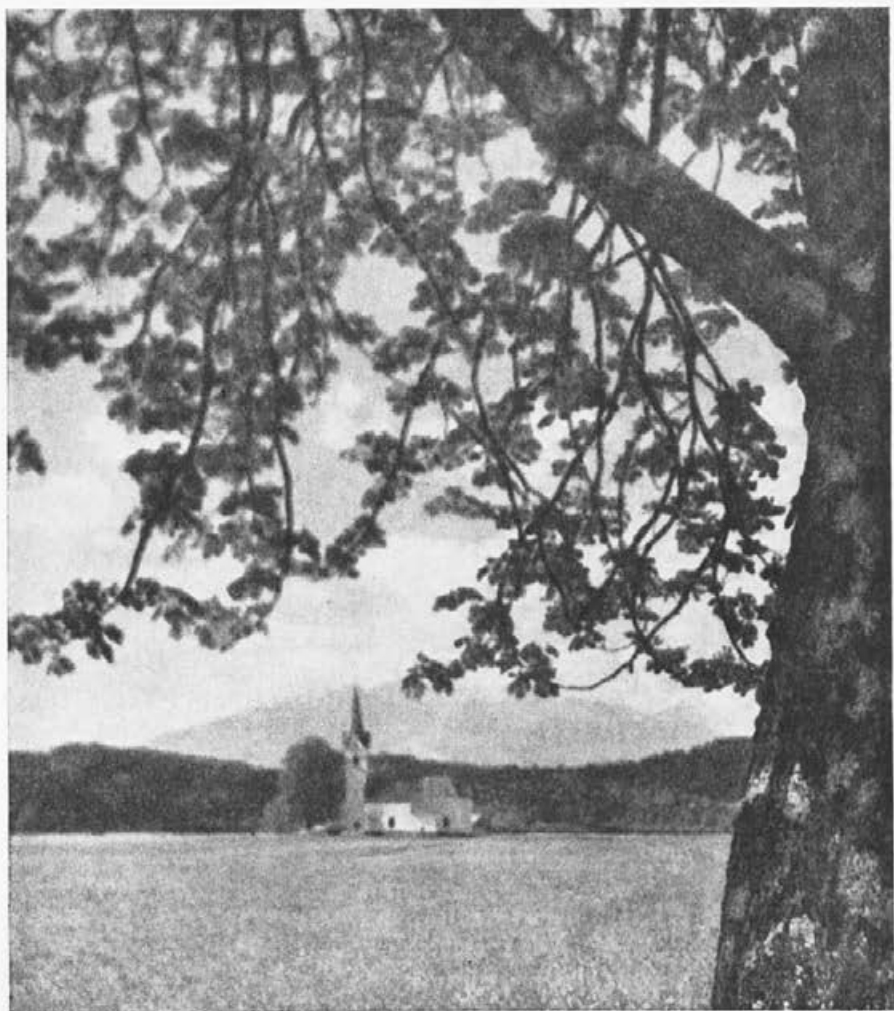

8

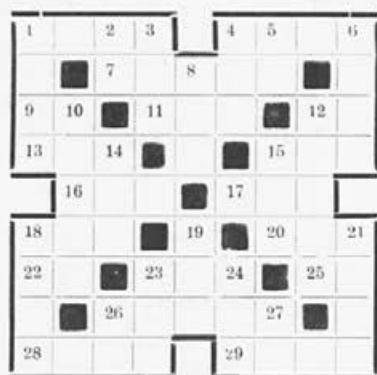

Naš rod

Celo XIV • 1942/43 - XXI

Križanka III.

Sestavlil D. Kocjančič

★ ★ ★

Tonček mi pove po vrsti mesce v letu.
— Pomotil si se — mu rečem v šali;
— in sicer zato, ker se nisi dobro naučil!
— Dobro sem se naučil. — odgovori
Tonček, — saj vem tudi, kako se imenu-
jejo mesci prihodnjega leta!

★

— Mama, kje si bila rojena? — me je
vprašal Jurček.
— V Novem mestu.
— Pa očka?
— Na Rakeku.
— Jaz pa sem rojen v Ljubljani...
Čudno! Kako pa smo se srečali vsi trije?

★

Metka joče kakor po navadi, da bi pri-
silila mater, naj ustreže njenim željam.
Mati se naveliča in pravi:
— Kako mi je žal, da sem kupila tako
hudobno deklico!
Metka:
— Saj se ne čudim! Nisi marala dosti
plačati!

Vodoravno: 1. žaba, 4. polni me-
sec, 7. žensko ime, 9. znak za prvinu, 11.
žensko ime, 12. oblika glagola biti, 13.
žensko ime, 15. jeza, 16. slavospev, 17.
malovredno, neokusno umetniško delo, 18.
grška črka, 20. mutast, 22. znak za prvi-
no, 23. vrh, 25. spodbujevalnica, 26. vri-
skati, 28. določen način oblačenja, 29.
žensko ime.

Navpično: 1. rastlina, ki cvete v
dveh vrstah zgodaj spomladi in jeseni na
suhih krajih, 2. skrajšan osebni zaimsek, 3.
žensko ime, 4. oblika glagola iti, 5. »kaj«
po čakavsko, 6. sad, 8. števniki, 10. celota
iste vrste, poedina celota, 12. hraber, 14.
žensko ime, 15. moški otrok, 18. drago-
cena vrsta lesa, 19. kakor 23. vodoravno,
21. boginja umetnosti, 23. ruska reka, 24.
očka, 26. mrčes, 27. romanski spolnik.

— Šola pripravlja otroke. — poučuje
stari oče vnuka, ki hodi v šolo, — za tež-
ke naloge, ki jih čakajo pozneje v živ-
ljenju.

— Kako, dedek? — se čudi vnuk. — Ali
je treba delati naloge tudi potem, ko kdo
konča šolo?

★

— Ti moj Bog, — pravi stara mama,
— kako naj grem obiskat hčer, ki stanuje
v III. nadstropju! Več kot šestdeset stop-
nic je do stanovanja, hiša pa nima dvi-
gala!

— Čuj, babica, — ji svetuje vnuček:
— polovico lahko prihraniš, če napraviš
po dve stopnici hkrati!

★

Učitelj vpraša najslabšega učenca v raz-
redu:

— Poslušaj! Ali znaš dokazati, da se
zemlja vrti okoli sonca?

Molk. Učitelj ponovi vprašanje.

— Znam, gospod učitelj! Vi ste nam
pravili in v čitanki je napisano.

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom.

Letna naročnina je za skupna naročila L. 20.— (2 liri mesečno), za posamezne
naslove pa L. 25.—. Posamezna številka L. 2'50.

List izdaja »Učiteljska tiskarna« v Ljubljani, zanjo odgovarja Francè Štrukelj.

Glavni in odgovorni urednik Ivan Tavčar.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani (predstavnik Francè Štrukelj).

Domotožje

Ljenko Urbančič

Sonce lega k počitku. Z ostrorobim kamenjem posuta cesta se vzpenja, pod menoj pa leži morje. Na njegovi gladini, ki kaže dobro voljo, biti mirna ko steklo, plava zelen otoček z belo cerkvico: kakor lesketajoč se lestenec v neizmerno prostornem svetišču. Bele pečine obroblyajo obalo in zato se zdi, ko jo gledam zviška, kakor krajec hleba z oglodano skorjo ob robu.

In lezem po cesti, s telečnjakom na rami in krušnjakom ob boku; jermenje me reže v ključnico in lačen sem. V krušnjaku imam še nekaj surovega masla, ampak nedostaja mi kruha.

Cesta se več ne vzpenja in pred ovinkom uzrem hišo. Stopim po kamnitih stopnicah navzdol na dvorišče, ograjeno s kamenjem. Na pragu stoji dekletce z mlajšim bratcem, ki malomarno gloda veliko zagozdo pšeničnega kruha. — Ko so mu rezali od hleba, se je prav gotovo drl: »Še, še, to je premalo!« Zdaj pa se ponuja s kosom in ustvarja tek meni, lačnemu žicarju-potepuhu, da bi mu ga kar iztrgal iz rok. — Tako požrešnih oči nimajo samo otroci; vsi smo taki.

»Dober dan!« pozdravim in poprosim za malo kruha. Dekletce me gleda prestrašeno; mati mu je že pravila, da se je treba takih potepuhov, beračev in ciganov varovati in se skriti pred njimi. Vendar pa steče v hišo in se vrne s pšeničnim kosom, kakršnega ima fantič. In ko se zahvalim in poslovim, sta otroka najbrž vesela, da sta se me odkrižala tako poceni; jaz pa odidem na cesto, sedem na kamnito ograjo in si razgladim na kruhu tisto malenkost masla.

Mimo prižene pastirček kravo in nekaj koz. Z bičem poganja živali, pod pazduho pa nosi košek z dvema, tremi prgišči sliv.

»Si lahko vzamem kakšno?« vprašam. Deček mi prikima in nabere si jih v pest.

Nebo je že posuto z zvezdami; cesta se spušča nizdol k morju, nato v zaliv, obdan s peščico hiš. Še danes ne vem, kako se imenuje tisto naselje, pa se mi kar zdi, da je mesto, zakaj ob morju so sila radodarni s takimi naslovi. — Le kaka desetorica luči utripa, na ladji sredi zaliva pa so postavili ribiči močan žaromet: mamijo ribe.

Tik morja stoji hiša in v njej mežika syetloba. Še vedno sem lačen, zato vstopim s staro pesmijo o popotujočem žicarju-študentu. Služkinja pokliče gospodinjo, mestno gospo. Ponovim željo, gospa pa se opravičuje, da so že povečerjali. Nato mi dajo juhe z rezanci v pločevinasti skodelici, s koščkom kruha in gospa me odvede v polmračni prostor. V naslanjaču sedita sključeni še dve postavi, najbrž stara mati in oče. Tudi meni ponudijo naslanjač, pa se ne morem nasloniti, ker me ovira telečnjak.

»Hm, takole sedeti in gledati skozi tisto polkrožno odprtino, ki služi namesto vrat in od katere držijo stopnice do morja!« Pa ni nič s to mislijo, zakaj žicar-potepuh sem in občutim, da ti ljudje — gotovo so letoviščarji — niso kar nič navdušeni za mojo navzočnost.

Ko mi gospa natoči še kozarec vina, vem, kaj mi je storiti: zahvalim se in poslovim.

In spet sem na cesti ob zalivu; nebo ni več posuto z zvezdami, prevlekli so ga oblački; cesta se začenja vzpenjati, jaz pa sem truden. Zraven samotne, polmestne hiše zavijem na pobočje. Hišni pes na dvorišču je začutil tujca in laja.

»Se že unese!« si mislim in pogrnem odejo na tla, nato si oblečem še vetrnjačo in spalne hlače, položim telečnjak za vzglavje in ležem. Ampak pes še vedno laja; v presledkih in vztrajno. Z drevja pa — ne vem, kakšne vrste je, ker je tema — se vrtinči nekako podolgovato in trdo listje, da se zdi, kot bi nekdo metal kamenčke. In pada precej na gosto ter strahotno šusti. Tudi pes še vedno laja v enakomernih presledkih. Zdi se mi, kakor da stoji za drevesom sovražnik ter preži, kdaj me bo raztrgal. In potem zapazim na cesti še neslišno postavo, ki mi — tako se mi zdi — dolgo večnost ne izgine izpred oči. Srca, kakor da ga nimam več, tako se mi krči. In v tej svojevrstni grozi, združeni s silnim hrepenenjem po materi, očetu in domu, se popolnoma skrušim. Tako uničen sem — ne vem, ali je to naključje ali zveza med strahom in domotožjem — da bi sila rad zajokal. Seveda, s solzami je spet tako, da se nam zdijo mnogokrat smešne in človeka sploh nevredne; v resnici pa jih je Bog ustvaril zato, da ljudem v težavah in žalosti odleže.

Tega zoprnega psa in strahotnega šuštenja ne prenesem več. Zvijem odejo, vzamem opremo in krenem naprej po gozdu ob cesti. Med korenine debelega drevesa položim glavo in pomirjen ko potolažen otrok zaspi.

Anica Černež

Moj prijatelj Jani

*Kod je šodil lani
moj prijatelj Jani?*

*Bil je še zaspanček,
debelušček Janček.*

*Skril se je v voziček,
kakor v gnezdo pičček,*

*kakor v luknjo miške,
kakor polži v šiške.*

*Zdaj pa že koraka,
glejte ga junaka,*

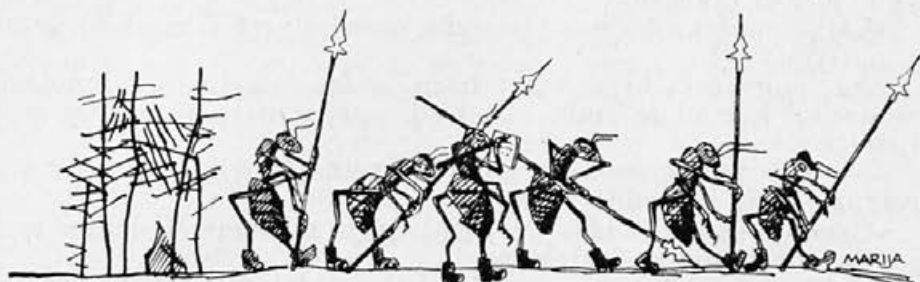
*z očkom telovadi
ko medvedki mladi.*

*Tudi fla premeri,
pa se nič ne cmeri,*

*pa se nič ne joče,
naj bo, kakor šjoče.*

Od kdaj so mravlje kruljave?

(Narodna iz kranjske okolice)

Bila je nekdanj zelo huda zima. Drevje je pokalo od mraza in pod nogami je škripalo, kakor bi hodil po zdrobljenem steklu. Zaradi hudega mraza so vse živali mnogo trpele.

Za vasjo je stal gozd; v njem so si napravile mravlje veliko mravljišče, da bi bile pozimi na toplem. Do tega mravljišča je prilezel nekega mrzlega jutra jež, ves premrl in oslabel. Ko je ugledal veliko mravljišče, je sklenil poprositi mravlje, da bi ga sprejele pod streho. Potrkal je na vrata.

»Kdo je?« se je oglasil droben glasek znotraj.

»Jaz sem, jež,« odvrne jež; »dobre mravlje, sprejmite me pod streho. Zunaj je tak mraz, da me bo konec, če se me ne usmilite.«

»Prevelik si za nas,« mu odgovori vratarica, »in igle imaš. Saj nas boš vse pobodel. S tem že ne bo nič.«

»Lepo vas prosim, vzemite me pod streho. Ne bom vam v nadlego. Stisnil se bom v kot pod peč in bom čisto tiho.«

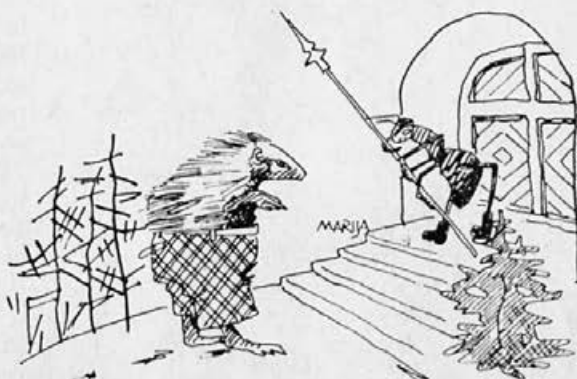
»Počakaj, da še druge vprašam; sama ti ne morem dovoliti,« je rekla vratarica in zaprla duri mravljišča. Kmalu pa se je vrnila in naznanila ježu, da mu je dovoljen vstop. Zadovoljen se je jež stisnil pod peč. Komaj so se pa duri za njim zaprle, ko spet potrka nekdo na vrata.

»Kdo nas zopet nadleguje?« je vprašala vratarica.

»Jaz, lisica; prav ponižno prosim strehe. Zunaj je mraz, da mi pokaže kosti. Pa še psi so mi za petami.«

»Prav žal, ne moremo sprejeti več nikogar! Imamo že ježa.«

»Lepo vas prosim, dobre mravlje, sprejmite me! Nikogar ne bom nadlegovala. Legla bom za zapeček in bom čisto pri miru.«

»Vprašala bom druge,« odvrne mravlja in zapre.

Čez čas se je mravlja vrnila in dovolila lisici, da vstopi. Lisica je smuknila v mravljišče in se vlegla za zapeček. Komaj pa so bila vrata zaprta, je spet potrkalo.

»Kaj še ne bo miru?« se je jezila mravlja vratarica. »Kdo je zopet zunaj?«

»Jaz, murenček. Lepo vas prosim, sestre mravlje, sprejmite me pod streho! Krt mi je podrl stanovanje, sedaj pa nimam kam iti v tej zimi.«

»Nikogar več ne moremo sprejeti. Imamo že ježa in lisico v stanovanju,« se je razhudila vratarica.

»Usmilite se me vendar! Majhen sem in nikomur ne bom v nadlego. Zagodem vam za kratek čas.«

Mravlja je ostala neizprosna in šele po dolgem moledovanju se je murenčku posrečilo priti na toplo. V mravljišču je skočil na klop, si ogrel premrle ude in veselo zagodel. Mravlje so ostrmele, lisička pa je skočila z zapečka in zaplesala. Jež je pogledal radovedno iz svojega kotička; toda lisica se je zasukala in rep se ji je zapletel v njegove igle in se strgal. Vsa huda je pregovorila mravlje, in ježu ni pomagala nobena prošnja; mravlje in lisica so ga prijele in zakadile po bregu, ki se je razprostiral pred mravljiščem.

»Zbogom, šivankar,« je še zasmehljivo viknila lisica za njim. »Zdaj pa napravimo gostijo, mravlje, ko imamo že godca!«

»Kako hočeš napraviti gostijo zdaj pozimi? Saj imamo komaj za vsak dan.«

»Ne bojte se, to bo že moja skrb! Poslušajte! Včeraj sem šla zvečer v grad iskat kuro za večerjo, pa sem slišala grajsko gospo, ki je dejala dekli: 'Micka, kar sva napekli za jutri za pojedino, shraniva kar v pritličju. Saj nihče ne bo vedel za to.' Jaz pa sem mislila: 'Vam že pokažem, ali ve kdo ali ne.' Počakala sem na večer in sem šla gledat v shrambo. To so vam dobre stvari tam! Še danes se mi sline cedijo po njih. Slaščice, pečenke, perutnina in v kotu sod najboljšega vinca.

Če hočete, prinesem lahko vse, ker je okno priprto in sultan je poginil pred dobrim tednom. Pripravite mi vrečo in zvečer grem v grad.«

Mravlje so urno pripravile veliko vrečo in v mraku je lisička šla na pot. Previdno je skočila skozi grajsko okno in nabasala vrečo. Težko oprtana se je vrnila spet v mravljišče. Mravlje niso od veselja vedele, kaj bi počele, le murnček se je oglasil žalostno: »Mene si pa čisto pozabila, lisica! Ves dan že godem in imam čisto osušeno grlo. Kje je ostalo vince, ki si govorila prej o njem?«

»Dajte mi steklenice, grem iskat še vino!« je rekla lisica mravljam. »V naglici sem res pozabila na to.«

Mravlje so prinesle steklenice, lisica jih je nabasala v vrečo in se odpravila v grad po vino.

Ko se je vrnila, so pričeli z gostijo. Jedli so in pili in plesali. Lisica pa je bila prevelika za mravljišče, zraven tudi nerodna; stopala je mravljam neprestano po nogah in jim je skrivila vse noge. Od tega časa so vse mravlje nekoliko kruljave.

Za kruh . . .

B. S.

Hi, hi, belca,
le potegnita,
le vlecita,
za kruh . . .

Globoke brazde v zemljó
je kmetič vrezal z žuljavo roko,
za skorjo kruha
v zemljó . . .

Pridrle so vodé
in so zalile zemljó
in se je kmetič prekrižal z rokó:
O Bog, za skorjo kruha . . .

Gabri

B. S.

Rad bi sanjat šel med trde gabre . . .
Tam, ob poti, tihi stojijo,
v némem zamáknjenju svečano molčijo
noč in dan
in ne vedó, čemu rastejo tam.

Rad bi legel med nje,
med svoje dobre tovariše
in bi jih vprašal,
zakaj tako sámí záse stojé.

Mordá bi mi povedali, zakaj
so vzljubili ta zapuščeni kraj,
mordá bi se vrnil domov
truden in tih,
kot da poslušal sem molk iz grobóv . . .

Skrivnostno srečanje

(Resničen dogodek na Indijskem oceanu. Po pripovedovanju pomorskega častnika A. Thayerja)

Pluli smo po Indijskem oceanu. Bilo je pozimi in v severovzhodnem monsumu smo se pehali po morju s hitrostjo desetih milj.¹ Naš desettisočtonski tovorni parnik je bil urejen tudi za štirinajst potnikov. Imeli pa smo le dvanajst gostov, ki so se večidel zadrževali v svojih ležalnih stolih na krovu, ki je bil zavarovan pred dežjem.

Govorilo se je o marsičem. Cene gumija, tovari kopre, kitajska politika in ameriška mornarica, Japonska in Anglija, svetovna razstava in alaški kožuhi, ameriške filmske veličine in to in ono je bilo v razgovoru. Nato je povedal gospod Nemeček — pletenine na debelo in izvoz iz Brna — nekaj svojih trgovskih domislic, ki je z njimi potoval po Zadnji Indiji. Polkovnik Sir² A. Tregoning je govoril o čudovitih dogodivščinah ob nepalski meji, pri katerih je imel važno vlogo neki fakir. S tem je razgovor prešel na področje nadnaravnih sil.

»Vidite,« je dejal gospod Nemeček, »o nobeni stvari toliko ne lažejo kot o tej. Nikakor nočem dvomiti v pripovedovanje našega veleecenjenega polkovnika. Toda on teh pojavov tudi ni videl z lastnimi očmi. Vidite, gospoda, to je! Nihče ni videl sam, vsak pripoveduje o nekom drugem. Seveda ne govorim o čarovništvih, ki nam jih kažejo glumci javno, temveč o nadnaravnih močeh jogijev (budističnih redovnikov v Indiji) in sličnih tičev. Ne, česar nisem videl z lastnimi očmi, ne verjamem!«

»Ne sodite prenašlo!« se je oglasil Indijec, gospod Dirklar Džandrabad. »Verujte mi, mnogo je v Indiji stvari, o katerih se potujočemu Evropejcu niti ne sanja. Niti visokim angleškim častnikom ne.« Džandrabad se je lahko priklonil polkovniku Tregoningu. »Bil sem pol leta v Lhasi in v nekem jogijskem samostanu v Farukhabadu v severni Indiji sem dve leti študiral tajne vede. Vprašanje, ali imajo posamezni jogiji nadnaravne moči, lahko brezpogojno potrdim.«

»Ne, ne, ne bo nič!« je vztrajal Nemeček. »Česar nisem videl sam...«

»Vid ne pride niti najmanj v poštev,« je živo ugovarjal Indijec. »Vidite lahko stvari, ki jih sploh ni, ki so se odigrale pred leti. Niso torej pričujoče, čeprav jih vidite. Vzemite za primer le oni veliki parnik, ki tamle prihaja nasproti...«

Med razgovorom se je zmračilo, večer je bil soparen. Luna je že vzšla in v somraku svinčeno bleščeče morje je v njenem svitu na obzorju žarelo.

»Gromska strela!« je vzkliknil prvi častnik, strmeč na morje. »Nisem niti vedel, da tako velike škatle vozijo v Indijo. Štirje dimniki? Saj sploh ni tako velikih parnikov!«

¹ Morska milja — 1856 m.

² Sir — angleški plemiški naziv.

Tesno za nami se je dvigal poveljniški most. Tretji častnik je imel gori službo. Prav lahko smo se medsebojno razgovarjali. Tudi zgoraj na mostu so že opazili parnik. Mogočen val se je penil ob njegovem boku do sredine trupa, oceanski velikan se je z vso silo poganjalo po morju. Na dolgem promenadnem krovu je stalo več sto ljudi mahaje z rokami. Veter je prinašal zvoke ladijske godbe.

»Zdaj je pa res vse narobe,« je zmajeval prvi častnik. »Tam plapola White Star prapor. Paroplovna družba Bela zvezda vozi vendar med Evropo in Severno Ameriko! Kaj ti tod iščejo?«

»Bo pač kaka turistovska ladja na potovanju okoli sveta!« je menil kapitan. »Indijski redni parnik vsekakor ni.«

»In prekop?« sem pripomnil. »Ta ladja nikdar ne gre skozi Sueški prekop. Je mnogo prevelika. Vzeti bi morala vendar smer na Kap, okoli Afrike...«

Parnik se je v tem toliko približal, da smo na boku že lahko razločili velike medeninaste črke, nismo pa jih mogli še prečitati. Medtem ko smo vsi z zanimanjem strmeli v parnik, je počival Indijec Dirkhar Džandrabat povsem malomarno v svojem ležalniku, naslanjaše roko na čelo, kot bi krčevito razmišljal o tujem parniku.

Naš prvi častnik si je dal prinesiti daljnogled ter je pogledal tja preko. Bliskovito ga je odložil ter se prepaden ozrl na kapitana. »To je najgrozotnejše, kar se mi je kdaj primerilo,« je vzkliknil. »Ladji je ime Titanic³.«

»Kako to?« se je začudil Nemeček ter segel po svoji fotografski kameri, da bi slikal mimo hiteči parnik. »Parnik tamle je vendar iz železa in lesa in kar je še poleg. Samo pogledjte gosti dim iz štirih dimnikov in to množico ljudi! Nemara bi me pač radi potegnili?« In je še sam skozi daljnogled prečital ime.

Tudi jaz sem si ogledal ladjo. Poznal sem »Titanic«. Videl sem ga v aprilu 1912. Bil sem tedaj celó na krovu, kamor me je pred odhodom povabil tretji častnik⁴, moj znanec. In potem: le devet ladij je bilo na svetu, ki so imele po 45.000 ton. In ta pred nami je 45.000-tonska. Najbolj gotovo bi še mogla biti »Aquitania« s svojimi štirimi dimniki. Vsi drugi morski velikani so imeli le po dva ali tri dimnike. Poznal sem vse.

»Resnično, Titanic,« je pritrdil kapitan zbehan.

»Titanic«?! Nemo so zrlí naši potniki tja preko.

»Titanic se je potopil že leta 1912!« je zašepetal prvi. »Daleč nad dva tisoč ljudi je prišlo ob življenje.«

»Potem je pač drug Titanic,« je dejal Nemeček, ki se je poskušal nasmehniti. Njegov glas pa je bil hripav. Mornarji smo le nemo zmajevali z glavami.

»Ne, saj ni mogoče!«

Zdaj je pihal parnik v največji bližini. Čuli smo godbo, slišali smo celó ropot strojev, klice mahajočih ljudi. Vidoma se je mračilo,

³ Titanic, pred prvo svetovno vojno največja in najmodernejša potniška ladja, je na svojem prvem potovanju iz Southamptona v New York ponoči 13. aprila 1912, na Atlantskem oceanu zadela v ledeno goro ter se pogreznila v morje. Utonilo je 2300 potnikov in posadke, rešilo se je le 685 oseb.

⁴ Tretji častnik kap. Maks Dittmar-Pittman je potop Titanica preživel.

ozračje je postajalo vlažno. Nenadoma smo zagledali belo goro, ki se je dvigala visoko iznad ladje.

Ledena gora!

In že so zažarele luči iz tisoč žarometov, venci žarnic na krovu, rdeča luč na levem koncu mostu. Ledena gora se je svetlikala temno-modro, njeni gornji robovi so se v blede mesečini blesketali zeleno. Čisto večerno nebo je bilo posuto z zvezdami. Z nezmanjšano brzino je drvela ladja proti ledeni gori. V tem smo začuli na tujem parniku trikratni znak z zvonom, kot da bi bili tam opazili oviro. Zategnjeno, brezbarvno in otožno je nekdo zaklical: »Tesno desni bok!« Potem se je parnik zadel v ledeno goro.

To se je zgodilo brez glasu, čuli nismo ne ropota ne treska, videli smo, kako je uhajala para, videli smo, kako se je ladja težko nagnila na stran.

Nato je vse izginilo v večernih meglicah. Nastala je popolna tema. Pred luno se je zavalil oblak. Kapitan je bil tako pod vtisom doživetja, da mi je ukazal, naj skočim k radijskemu telegrafistu in povprašam po morebitnih znakih SOS⁵.

V radijski stanici sem našel našega tretjega telegrafista v nekam čudno togi drži. Sklonjen globoko naprej, slušalke na glavi, je napravljaval vtis, kot da vleče nekaj na ušesa.

»Motnje v ozračju,« mi je pošepetal. »Kličem najbližjo obalno postajo. Nobenega odgovora. Poslušajte sami!«

Vzel sem drugo, na mizi ležečo slušalko in prisluhnil sem ne- navadni, po ozračju blodeči godbi. Zvenelo je kot tisoč pritajno po- jočih piščali, kot harfe v vetru, kot rahel drsketi tibetskih molilnih mlinčkov ali kot daljni glas orgel ali kot vse skupaj. In vendar se mi je zdelo, kot da vmes vedno znova čujem tri tanke nežne žvižge, tri dolge in tri kratke.

»Kaj ni to SOS?« sem vprašal telegrafista.

»Vse mogoče se preganja po ozračju,« je odvrnil. »Ozračna godlja. Najbrž je nevihta nekje daleč.«

Ko sem se vrnil k ostalim, je bila trdna tema, le ozka proga morja se je srebrnkasto blesketala.

»Nasedli smo čarovništvu gospoda Džandrabata,« se je oglasil Nemeček, ter si je brisal znojno čelo.

Indijec se je smehljal ter si vzel novo cigareto. »Saj ste vendar sami videli, gospod Nemeček!« je dejal. »Poudarjali ste, da verja- mete le to, kar sami vidite!«

»Zdaj ne verjamem niti tega več, kar sem sam videl,« se je od- rezal Nemeček. »Podlegli smo pač množestveni sugestiji.⁶ Priznanje in hvala umetnosti gospoda Džandrabata!«

»Kako? Vplivu tuje volje?« se je vmešal kapitan. »Lepo. Lahko si predstavljam, da nam gospod Džandrabat v duhu pričara rastoče drevo ali palmo ob obali, kot fakirji pač to delajo. Toda Titanic! Ali ste bili pred letom 1912. že kdaj v Evropi?« je vprašal Indijec.

»Ne,« je odgovoril Džandrabat. »Prvič leta 1926. Za časa potopa Titanica sem bil star dvanajst let in nisem še nikdar videl ladje.«

⁵ SOS — Rešite naše duše — mednarodni znak za klic na pomoč.

⁶ Sugestija — vpliv tuje volje.

»Mi pomorci lahko potrdimo, da je bila ta ladja Titanic v vseh podrobnostih. Čuli smo povelja, ki so jih tedaj res klicali, natančno smo videli, kako se je ladja od strani zadela ob ledeno goro. Kot pomorci smo opazili podrobnosti, ki jih gospod Džandrabat ni mogel poznati niti ne razumeti. Kako mu je torej bilo mogoče predložiti nam tako točne znake one nesreče?«

»To je, kapitan!« je vzkliknil Nemeček in pokazal na mizo, stoječo sredi med ležalnimi stoli. »Ali nismo morda pili malo preveč žganja?«

»Vidite, Mr. Nemeček,« je dejal Indijec in njegov obraz je izražal nebotično premoč, nekaj dobrodušnemu posmehu sličnega. »Seveda, to je, whisky!«

Naslednji dan smo razvili film. Nesreča pa je hotela, da je prav tedaj nekdo odprl nezaklenjena vrata temnice. Film je počrnel!

Le radijski telegrafist je delal čudne obraze, ko nam je prinesel svoj dnevnik. Trije parniki so prejšnji dan ob točno istem času zaznamovali SOS znake, zabrisane in pritajene, ki so kmalu utihnili.

»To je bil pač slučaj,« je pripomnil Nemeček in si naročil novo žganje.

† Whisky — lahko žganje iz rži ali ječmena.

Gregor Strniša

Zahod v planinah

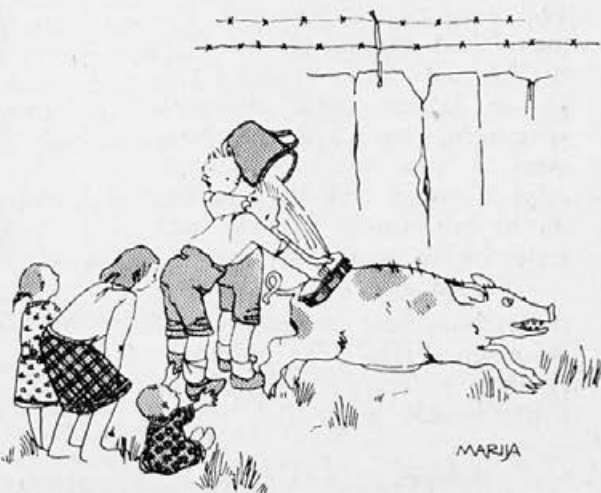
Sonce zahaja za snežne vrhe,
čisto zlato se razliva okrog,
kakor rubine bi sipal nam Bog,
sije škrlatno čez strme gore.

Tiho priroda zavija se v noč,
skladi ogromni grozeče molče,
orli plahutajo, v špilje zlete,
mesec zaplava prek planšarskih koč.

Srečko

Naš prešiček

Včeraj smo prešička prali:
eden ga škropil je z vodo,
drugi ga s ščetjo je strgal.
Nekaj časa je poslušno
in potrpežljivo krulil,
a potem nam je utekel
in se na dvorišče vlegel —
bolj umazan kakor prej.

Opeharjeni brahman

(Indijska pripovedka)

Živel je brahman* Mitras, ki je imel v templju opravka pri žrtvovanju bogovom.

Nekoč je taval v dežju in vetru od vasi do vasi, da bi našel žival za darovanje. Našel je lepo debelo kozico, si jo naložil na rame in se vrnil proti svetišču. Nočilo se je že. V grmovju so prežali trije lačni tički. Opazili so ga in so se pomenili: »To lepo debeluško mu lahko odnesemo, če smo le nekoliko zviti.«

Prvi stopi na pot in prihajajočemu naproti.

»Oho,« pravi, »kako pa, da nosiš tako nečisto žival, kot je pes, ki se ga drugi še dotaknil ne bi?«

Brahmana je razburilo.

»Si mar slep, da ne ločiš kože od psa?«

»Ne jezi se,« je dejal malopridnež prijazno, »srečno pot!«

Kmalu stopi pred brahmana drugi prevejanec in pravi:

»Kako to, da prenašaš nečistega šakala, ki se ga nihče ne bi dotaknil?«

Razdraženi brahman ga zavrne:

»Slep si, če zamenjuješ kožo s šakalom!«

»Pomiri se,« ga potolaži prevejanec, »pa srečno hodi!«

Še nekaj korakov in — pojavi se tretji malopridnež.

»Hej, prijatelj, ti pa vlačiš osla na hrbtu,« mu pravi; »kdo drugi se še dotaknil ne bi take nečiste mrcine!«

Zdaj se pa brahman ni več razjezil, ampak so mu mravljinici zagomazeli po hrbtu. Ali ni ta koza vražja žival, ki se lahko vsak trenutek spremeni, po kakem čaru, zdaj v psa, zdaj v šakala, zdaj v osla? Saj ni mogoče, da bi bili imeli privide kar trije, ki jih je srečal?

Prestrašen vrže kožo na tla in beži, kar ga morejo nesti noge. Trije tički poberejo živalco, jo lepo spečejo in se ž njo veselo pogostijo.

* Brahman = član indijskega duhovniškega sloja.

Kako raste drevje

Na pomladnem izprehodu ustavi Tonček strica pri svežem parobku: »Poglej, stric, polno kapljic je ob robu parobka, kakor bi se jokalo od žalosti, ker so neusmiljeni ljudje posekali drevo.«

»Res je,« odvrne stric, »parobek se solzi, pa ne zato, ker so posekali drevo, marveč zato, ker se bliža spomlad in začno prihajati iz korenin hranilni sokovi.«

»Iz česa pa je prav za prav ta sok?« izprašuje Tonček. »In koliko ga je že nateklo! Saj je ves parobek moker, pa tudi zemlja okrog njega.«

»V glavnem je sok, ki solzi iz parobka,« pojasnjuje stric, »iz vode, v kateri so raztopljene razne rudnine, predvsem apno, kalij, fosfor, žveplo, magnezija in železo, pri nekaterih rastlinah je tudi kremenčeva kislina. Poleg teh snovi je v soku potrebni dušik, ki tvori glavno hrano vsaki rastlini. V hranilnih sokih so pa še druge snovi. V brezovem soku je n. pr. tudi sladkor.«

»Saj res, na paši smo lansko leto navrtali brezovo deblo in prestrezali sladkogenki sok v lončke.«

»Na češnjavih, pa tudi na češpljevih drevesih si gotovo že videl smolo,« nadaljuje stric. »Tudi ta je v drevesnem soku. Učenjaki imenujejo to snov dikstrin, ki se strdi v smolo, če pride na ranjenih deblih in vejah na zrak.«

»Stric, kako pa je mogoče, da teko sokovi navzgor?«

»Po lesu,« odvrne stric, »in sicer po tenkih cevkah, ki segajo v mehkem lesu od korenin do najvišjih vej in vrhov. Pri nekaterih drevesih so te cevke tako velike, da jih opazimo s prostim očesom na prerezu kot drobne luknjice.«

»To je zelo zanimivo, kar si mi razložil, striček, vendar pa še ne vem, zakaj teko sokovi navzgor, saj teko vse tekočine samo navzdol.«

»Ne bodi neučakan,« odvrne stric, »tudi o tem se bova pomenila. Korenine srkajo sokove iz zemlje. Njih celice se napolnijo tako zelo s tekočino, da se stene močno napno. Ta napetost pritiska sokove od najnižjih celic na sosednje više in tako dalje, vedno više in više. Ta pritisk je tako močan, da lahko požene sok v eni uri nad meter visoko. Ta sicer velika moč pa ne bi zadostovala, da bi potisnila sokove do vrha, če ne bi bil v zgornjih cevkih povezkih razredčen zrak, ki vleče sokove navzgor v najvišje veje in vrhove. V drevesu dviga torej hranilne sokove dvojna sila: od spodaj jih pritiska ali tlači, od vrha pa jih sesa in dviga navzgor. Prva nastane zbog obilice, druga pa zaradi nedostajanja sokov. Te sile delujejo nepretrgoma od zgodnje pomladi do pozne jeseni, podnevi in ponoči, včasih močneje, drugič šibkeje, kar je odvisno od vlage in hrane v zemlji in toploti v zraku.«

»Stric,« vprašuje Tonček dalje, »od kod pa prideta v sokove sladkor in dikstrin ali smola?«

»Ne samo sladkor in dikstrin, tudi še škrob je v hranilnih sokovih,« odvrne stric.

»Kaj, škrob, tak, kakršnega rabi mama, kadar škrobi perilo za likanje?« se čudi Tonček.

»Da, da,« potrjuje stric. »Škrob je v hranilnih sokovih vseh rastlin. V zvezi s sladkorjem in dikstrinom tvori tako imenovane ogljikove vodike, ki imajo ime od tod, ker so sestavljeni iz ogljika in vode. Iz njih si napravljajo vse rastline stanične stene, rekli bi, majhne mehurčke, v katerih je sluzastobeljakovinast sok, tako imenovana protoplazma.«

»Stric, poslušaj, če sem te prav razumel,« pravi Tonček. »Dušik, iz katerega se napravi beljakovinat sok stanic, srkajo, kakor si mi prej razlagal, korenine iz zemlje. Od kod pa dobivajo rastline škrob?«

»Iz zraka,« odvrne stric. Tonček ga čudno pogleda. »Nič se ne čudi! Rastline srkajo hranilne sokove s koreninami iz zemlje, pri tem pa tudi dihalo. Skozi drobne odprtine ali reže, ki so na spodnjih straneh listov, sprejemajo vase zrak ter izločijo iz njega ogljikovo kislino.«

»To je pa zame pretežko,« pravi Tonček.

»Le počakaj, tudi to boš razumel,« odvrne stric. »Ogljikova kislina je plin, ki se razvija posebno pri gorenju in jo je vedno dovolj v zraku. Kakor se pri gorenju spremeni trdno telo, recimo les ali premog, v ogljikovo kislino, tako se sedaj v listih spremeni prav ta ogljikova kislina najprej v listno zelenilo, sonce pa spremeni to v škrob in dalje v sladkor. Iz listov pa se pretakata v vodi raztopljen škrob kot hrana po vsem drevesu. Iz te rastlinske hrane rasejo novi listi, cveti in sadovi, se rede veje in debela, ter se tvorijo popki za prihodnje leto.«

»Po kateri poti pa teče rastlinska hrana,« poizveduje Tonček.

»Iz listov teče zaradi svoje teže rastlinska hrana navzdol pod lubom v vse dele rastline. O tem se prepričamo, če pogledamo razne rane, ki jih je napravil recimo zajec na deblih sadnih dreves. Te se začno celiti vselej od zgoraj in nikdar od spodaj. Tam, kjer je odtok hrane oviran, n. pr. na visočih vejah, se nabere več snovi in se razvije več rodnihih popkov.«

»Zato je ona jablana na našem vrtu, ki ima tako povešene veje, vsako leto tako polna,« doda Tonček.

»Bo tako prav,« mu pritrdi stric. »Hrana pa debeli tudi debela in veje. Če delaš piščalko, podrgneš ali potolčeš po lubu mladike, da laže snameš lub kot cevko z lesa. Notranja stran luba, kakor tudi les, sta obdana s sluzasto tekočino. Pri drgnjenju ali s tolčenjem si razdrobil celice, iz katerih se je razlil sluzast sok. Te celice med lubom in lesom se hitro množe in tvorijo kambij, iz katerega rastejo novi kolobarji lesa na deblu in vejah. Spomladi je les bolj redek, jeseni pa bolj gost, ker se celice bolj napolnijo. Na deblu nastane nov kolobar lesa, ki ga imenujemo letnico. Po letnicah lahko določimo starost dreves. V tropskih krajih, kjer rast skoraj nikoli ne preneha, ni na lesu novo priraslih kolobarjev ali letnic.

»Ali rase tudi lub?«

»Gotovo,« odvrne stric; »les raste na zunanji strani debela, vej in korenin, lub pa na notranji strani in se širi z deblom. Ko notranji del luba dovolj zraste, počí zunanji, da se lahko raztegne. Zunanji del luba počasi odmrje in nima za rast drevesa drugega pomena, kakor da ga varuje poškodb, pa tudi pozeb.«

»Stric, pogledj!« pravi Tonček in pokaže na stržen ali svrž na odsekanem parobku. »Čemu pa je ta potrebna drevesu?«

»Mnogi ljudje mislijo,« pojasnjuje stric in vrta s konico svoje palice v svrž, »da se pretaka po svrži hrana. Znanost pa je dokazala, da je le ostanek prve mladosti drevesa in je brez vsakega življenja in pomena za rast. Pri nekaterih vrstah svrž sčasoma popolnoma izgine, pri drugih, posebno bujno rastočih, pa ostane.«

»Še nekaj mi povej, stric! Ali se bo parobek še dolgo solzil?«

»Morda še nekaj dni, lahko še par tednov, potem pa bodo sokovi usahnili, parobek bo začel trohneti in bo počasi razpadel v črno prst, iz katere bodo zrastle nove rastline.«

— Sk.

O ptičjem letu

Dr. J. Lokar

Ptiči nas ne razveseljujejo samo s svojim petjem, ampak nas zanimajo tudi po pestrosti svojega perja in raznolikosti leta.

Že vzlet ali odlet je pri raznih ptičjih vrstah različen. Štorklje in čaplje n. pr. se vzdignejo z zemlje z enim ali več skoki, deževniki in nekateri galebi se ne morejo vzdigniti brez zaleta, ki se ga poslužujejo tudi plovke. Vsi ptiči pa pred vzletom globoko zadihajo, da si napolnijo truplo z zrakom.

Ptiči vzlete navadno poševno in proti vetru. Ko ptič leti, leži telo vodoravno, prav tako nazaj pritegnjeni nogi. Ti se med letom navadno vidita, vendar ju nekateri ptiči pri velikem mrazu skrivajo pod perje.

Če izpuliš dolgorepim pticam rep, zmanjšaš njihovo letalno zmožnost. Kratkorepe ptice je odškodovala narava z dolgim vratom in z dolgima nogama, ki jim služijo kot krmilo.

Pri priletu zmanjša ptič hitrost s posebno lego peruti in repa. Pristaja proti vetru enako kot človeško letalo. Mnoge ptice obstanejo pri priletu lahko mirno, n. pr. škrjanec, druge, n. pr. prodniki, morajo napraviti še nekaj urnih korakov, preden začno lahko iskati hrano. Tudi race morajo po padcu na vodo še malo zaplavati. Ta ptič obsedi na veji takoj mirno, drugi lovi še nekaj trenutkov ravnotežje.

Da ptič leti, maha s perutmi ali vesla po zraku. Veslanje imenujemo let v premo smer.

Velikost zamaha in hitrost zamahov sta pri različnih ptičjih vrstah in v različnih časih (brezvetrje, vihar) različni. Pri malih vrstah je hitrost zamahov toliko, da jih ne moremo razločiti z očmi. S posebnimi pripravami se je dognalo, da zamahne vrabec na sekundo trinajstkrat, orel pa le dvakrat. Pa tudi isti ptič ne maha vedno enako (vznemirjenje, strah).

Kadar plava ptica po zraku v velikih zavojih in brez zamahov, pravimo, da kroži. Za kroženje so usposobljene le večje ptičje vrste z velikimi krili.

Večkrat visi ptič brez zamaha peruti v zračnem prostoru na istem mestu. To dela bolj iz veselja, manj se med visenjem ogleduje za hrano.

Postovka ali malenca melje, če visi kakih 50 m visoko na istem mestu, ter maha na kratko in naglo s perutmi, ki jih je na pol pritegnila. Rep ima nekoliko razprt, kremplji stoje naprej, glava je navzrat nagnjena. Z ostrim očesom opazi pod seboj murna. Stopnjema se spušča nadenj, dokler si ne misli, da ga bo lahko ugrabila z nenadnim udarom.

Z udarom napadejo v splošnem svoje žrtve ujede. Zato jim pravimo udarniki. Pri udaru oklene ptič vejo in položi peruti nazaj.

Udarniki izpremene lahko nagloma smer leta. Nekatere ptice pa vrše to le v loku. Kratkorepi ptiči ne morejo izvajati naglih obratov.

Če gledamo žolno, ko leti čez polje iz gozdička v gozdiček s počasnimi zamahi, vidimo, da njen let ni premočrten, ampak da se vrstita padanje in dviganje. Žolna leti v loku. Tako letata tudi ščinkavec in pastirica.

Večkrat vidiš lahko, da ptič v zraku miruje s perutmi, pa vendar ne pade. Spušča se, to se pravi: let se nadaljuje na stroške višine. Planinski orel n. pr. se spušča lahko z višine 1000 m 12 km daleč, ne da bi zamahnil s perutmi. To je spustni let. Preden se začne ptič spuščati, mora nekolikokrat s perutmi zamahnuti, da dobi potreben pogon. Le večje vrste premorejo spustni let.

Škrjanček se dviga pojoč skoraj navpično v zrak. Zanj pravimo, da pleza po svoji pesmi v višino. Kadar odpoje pesem, pritegne peruti tesno k telesu in pade kot kamen na zemljo.

Zanimiva vrsta leta je klin. Ptiči lete v dveh poševnih vrstah, ki se združita spredaj v ostrem kotu, odvzad pa sta široko odprti. Tako lete n. pr. divje gosi.

Nekatere ptičje vrste lete popolnoma tiho, n. pr. sove, druge bolj ali manj glasno. Nekatere zaropčejo pri vzletu, n. pr. gozdne kokoši. Mnogi ptiči lete posamič komaj slišno, če se pa združijo v jate, povzročajo s trdimi tulci peruti močan šum, n. pr. škorci. Ti glasovi in šumi leta so pri ptičjih vrstah tako različni, da jih lahko po njih spoznamo.

Tih ali glasen let zavisi od telesne zgradbe ptiča, od množine perutnih zamahov in jakosti letalnih peres.

D R O B N E Z A N I M I V O S T I

Kaj je boksit?

Boksit ima svoje ime od mesta Les Beaux na Francoskem. Kdor bi videl glinasto snov bele, rdečkaste pa tudi drugačne barve, si ne bi mislil, da je to ruda, ki se iz nje dobiva aluminij, najlažja kovina. Včasih boksita niso poznali; danes, v dobi lahkih kovin je vedno pomembnejši, posebno še za oboroževalno industrijo.

V naših krajih z zmernim, vlažnim podnebjem prhnijo kamenine in se polagoma spreminjajo v ilovico. V njej se tvori boksit, iz katerega se s pomočjo elektrike dobiva aluminij. Iz aluminija se izdelujejo posebno deli za letala, pa tudi za avtomobile. Ker je aluminij mehak, se meša s tršimi kovinami na pr. v aluminijev bron, duraluminij itd.

Boksit je zelo razširjen tudi v vročih krajih. Vredno ga je predelovati v aluminij le tedaj, če se pojavlja čist. Čist je navadno na apnenčevi ali bazaltni podlagi.

Črna zemlja

Po naših poljih prevladuje rjava zemlja. Barva železne rje je močnejša od humusa, gnojnih snovi. Kjer je malo padavin in malo listnatih gozdov, kjer imajo tla značaj stepe, je zemlja temnejša, ima mnogo gnoja, ki jih daja stepno rastlinstvo, ter je zelo rodovitna. Najbolj razprostranjena je taka črna zemlja (»čirnazjom«) v Ukrajini, kjer je humusova plast nad 1 m debela. Ukrajinska črna zemlja ima še druge prednosti: gnojne snovi so enakomerno razširjene v njej, apnenca je mnogo in poletna vročina sesa iz globin z

vlogo vred vedno nove množine hranilnih soli. Tako je črna zemlja v resnici neizčrpna.

Večina naših kulturnih rastlin je na taki zemlji doma, se ugodno počuti in uspeva tudi brez človekove pomoči. Zato črna zemlja ne zahteva niti vztrajnega obdelovanja, kakor na pr. rjava zemlja, niti ne gnojenja in namakanja. Predeli črne zemlje so žitnice človeštva.

Telefonska zveza pred 2000 leti

Vsakdo je slišal o kitajskem zidu, ki je dolg 2600 km in ki je bil zgrajen nekako pred dva tisoč leti. To obzidje, ki se je raztezalo po hribih in dolinah, po pušćavah in mimo širokih rek, ni bilo le mogočna utrdba, prvovrstna cesta, ampak tudi telefonska zveza. Imelo je namreč to posebnost, da je prenašalo glas v daljavo do 1500 m. Treba je bilo le glasno poudarjati zloge besed blizu zidu in zvok se je širil daleč naprej. Če je kdo prislonil uho na obzidje, je razločno slišal izgovorjene besede, čeprav je bil oddaljen stotine in stotine metrov od govorečega. Tako so straže lahko naznanjale novice od enega do drugega konca obzidja. V teku 24 ur se je sporočilo zvedelo v najbolj oddaljenem kraju, za kar bi potrebovali hitri jezdci sli ves mesec in tudi več. Če se je v bližini obzidja pokazal sovražnik, so bili branilci vzdolž vsega obzidja že v enem dnevu obveščeni o nevarnosti.

Kako je bilo mogoče, da je zidovje prenašalo zvok, ne vemo. Morda sta posebno gradivo ali način grajenja okrepila zvočno možnost, da se je širila v veliko daljavo. Stavbeniki so svojo skrivnost nesli s seboj v grob.

Franc JAGER

tapetništvo — dekoracije
LJUBLJANA, Sv. Petra c. 17
Tel. 20-42

FR. P. ZAJEC

izprašan optik in urar
LJUBLJANA
sedaj Stritarjeva ulica 6
pri frančiškanskem mostu
Telefon št. 4486

Priporočila se manufakturna trgovina

A. ŽLENDER • LJUBLJANA, MESTNI TRG 22

Klišeje eno- ali večbarvne, za časopise,
knjige, razglednice itd. izdeluje

klišarna »**Neografika**«

Ljubljana — Sv. Petra nasip 23

URE in optične pred-
mete po nizkih cenah

J. VILHAR, urar

Ljubljana, Sv. Petra c. 36

ROBERT GOLI

specialna zaloga platna,
belega in pralnega blaga

LJUBLJANA, Šelenburgova ulica št. 3

AUGUST KADUNC

LJUBLJANA
Mestni trg 8

PERILO lastnega izdelka — OPREME za novorojenčke

FABIANI & JURJOVEC

LJUBLJANA, STRITARJEVA ULICA 5

Velika izbira damskega in moškega blaga, preprog,
zastorov, odej, perja, puha itd. Postrežba solidna!

Priporočila se za vsa elektrotehnična dela in dobave

ELEKTROTEHNIČNO PODJETJE

Mihelčič Ivan - Ljubljana

BORŠTNIKOV TRG 1 — TEL. 27-04

*Kar potrebuje mladina v šoli in doma,
dobi po nizkih cenah*

v Učiteljski knjigarni

LJUBLJANA, FRANČIŠKANSKA ULICA 6

Lekarna

Mr. Deu-Klanjšček D.

(prej Kuralt)

Gospodsvetska cesta 4 — Tel. 39-20

Izdaja zdravila za vse bolniške blagajne
Zaloga tu- in inozemskih specialitet

Manufakturna in modna veletrgovina

FELIKS URBANC

Ljubljana — Sv. Petra cesta števil. 1

Jantes Iva

LJUBLJANA, MESTNI TRG 14

trgovina s čevlji

*priporoča svojo lepo izbiro čevljev
domačega izvora. — Ročno delo*

N u d i m o s a m o s o l i d n o b l a g o !

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

izplačuje „a vista vloge“ vsak čas, „navadne“ in „vezane“ po uredbi

Pupilarno varna

Sodnodepozitni oddelek, hranilniki, tekoči račun

Za vse vloge in obveze jamči MESTNA OBČINA LJUBLJANSKA

Če samo enkrat kupiš

Gaglova semena,

ne boš pozabil več njegovega imena.

VLOGE
POSOJILA
VREDNOSTNE PAPIRJE
KLIRINŠKA NAKAZILA
VSE BANČNE POSLE SPLOH

na knjižice in tekoče račune spre-
jema in obrestuje najugodnejše,
daje proti zadostnemu kritju,
kupi, prodaja, lombardira in posoja,
izvršuje in
opravi

**HRANILNICA LJUBLJANSKE POKRAJINE
LJUBLJANA z ekspozituro KOČEVJE**